

Decentralisera de offentliga löneförhandlingarna!

Det förs just nu en intensiv debatt om hela systemet för lönebildningen. Denna debatt har i stor utsträckning koncentrerats på avtalsformererna i den privata sektorn, där övergången från centrala till förbundsvisa förhandlingar inneburit en radikal förändring. Det finns emellertid större anledning att diskutera förhandlingssystemet i den offentliga sektorn. Mycket talar för att det är från denna som de primära inflationsimpulserna kommit under den senaste tioårsperioden.

Ett grundproblem är den stora anställningstryggheten i offentlig tjänst, vilken medfört att de fackliga organisationerna har svaga incitament att hålla nere lönekraven av hänsyn till de egna medlemmarnas sysselsättning. Det finns inte samma koppling mellan löner och sysselsättning som i den privata sektorn.

Den "liberala" tolkningen av vad som är samhällsfarliga konflikter har också gett löntagarsidan betydande möjligheter att skada vitala områden av samhällsservicen. Den fackliga sidans förhandlingsstyrka blir därför mycket stor.

Slutligen är arbetsgivarmotståndet svagt i den offentliga sektorn. Huvudskälet är att politikerna inte har något starkt intresse av att motsätta sig höga löneökningar för de offentliganställda, eftersom dessa utgör en betydelsefull och välorganiserad grupp av väljare. Samtidigt är de politiska vinsterna av att hålla nere löneökningarna små, eftersom kostnaderna slås ut över alla nuva-

rande och framtida skattebetalare.

På grund av sin storlek riskerar den offentliga sektorn att bli löneledande och dra upp löneökningarna över hela fältet. Kombinationen av fortsatta centrala förhandlingar på den offentliga sidan och mer decentraliserade förhandlingar på den privata sidan gör detta närmast oundvikligt.

Inflationskrafterna är så inbyggda i nuvarande system att genomgripande reformer krävs. Mitt förslag till nytt förhandlingssystem för den offentliga sektorn ser ut på ungefär följande sätt.

(1) Decentralisera förhandlingarna till enskilda kommuner, landsting och förvaltningar och *avveckla* Statens Arbetsgivarverk och Kommun- resp Landstingsförbundet som centrala förhandlingsorgan! Detta skulle minska riskerna för att den offentliga sektorn blir löneledare och för att de fackliga organisationerna genom "politisk utpressning" på central nivå tvingar politikerna att ge efter. Dessutom skulle medborgarna i enskilda kommuner få en helt annan möjlighet än nu att reagera på skatteökningar i syfte att finansiera ökade löner.

(2) Skapa ramar för ett sådant decentraliserat förhandlingssystem med konsekventa "*cash limits*", som i förväg låser de statliga anslagen till kommuner och myndigheter i nominella belopp och inte indexerar dessa till inflationen. Detta skulle innebära en direkt koppling mellan

löneökningarna på lokal nivå och olika offentliga verksameters volym. Därmed skulle incitamenten för låga löneökningar öka på såväl löntagar- som arbetsgivar sidan.

En oundviklig följd av ett sådant system är att rikspolitikerna — i utbyte mot de ökade möjligheterna att uppnå en balanserad inflations- och budgetutveckling — måste släppa ifrån sig kontrollen på andra områden. För det första minskar möjligheterna att centralt styra lönerelationerna. Detta ser jag som en stor fördel, eftersom den kraftiga sammanpressningen av lönestrukturen med åtföljande rekryteringsproblem till högre befattningar i offentlig sektor främst drivits fram genom central politisk styrning. För det andra innebär "cash limits" att den offentliga verksamheten kommer att reduceras i volym om löneökningarna trots allt blir snabba. Detta system måste därför kompletteras med ökade möjligheter till alternativ privat tjänsteproduktion, så att utbudet av viktiga tjänster kan hållas uppe även under sådana förhållanden.

Självfallet finns det områden som försvar, domstolsväsen m m där man inte kan acceptera att ett "cash-limit-system" kan leda till inskränkningar av den offentliga verksamheten. Där — men endast där — bör begränsningar av strejkrätten

införas lagstiftningsvägen. Detta bör vara det pris som de offentliganställda på områden av vital betydelse för samhällsservicen får betala för sin stora anställningstrygghet.

Förslaget om decentralisering går stick i stäv mot strävandena på den offentliga sidan att lyfta över ansvaret för lönebildningen från politikerna till anonyma centrala arbetsgivarorgan. Detta har enligt min mening varit en missriktad ambition, eftersom incitamenten för dessa att motsätta sig fackliga lönekrav alltid måste förbli svaga. Incitamenten blir betydligt starkare om förhandlingarna förs av dem som har direkt ansvar för den offentliga verksamheten och kunskap om handfasta ekonomiska realiteter. Detta är i första hand politiker på kommun- och landstingsnivå samt ledningarna för olika myndigheter och förvaltningar.

Sammanfattningsvis kan jag inte se annat än att alla de argument som framförts för en decentralisering på den privata sidan också gäller den offentliga och där har ännu större tyngd. Kombinationen av centrala förhandlingar i den offentliga sektorn och mer decentraliserade förhandlingar i den privata sektorn är i längden ohållbar.

Lars Calmfors